

Een negentiende-eeuws geldboekje

Berichten uit het Geldmuseum

Sparen arbeiders? In het negentiende-eeuwse Nederland was hierover onder weldenkenden nauwelijks discussie: 'Nee, arbeiders sparen niet. Ze zouden het zich van tijd tot tijd best kunnen veroorloven, maar hebben zich te slecht in de hand om het te doen.' Deze opvatting kom je ook tegen in het in 1835 verschenen boekje *Geld en geldzaken*, een ter opvoeding van 'jonge lieden uit den beschaafden stand' gemaakte Nederlandse bewerking van een Engels origineel. Aan deze uitgave is de naam verbonden van William John Olivier, auteur van een bescheiden oeuvre op onderwijsgebied (meer over hem is niet bekend).

Oliviers werkje wordt vermeld in de bibliografische bronnen die ik raadpleeg voor mijn proefschrift. Het is een zeldzaam kleinood. Bij mijn beste weten is de Bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam (UBA) de enige instelling die nog een exemplaar voorhanden heeft. Straks zal ik de kennisgeving met *Geld en geldzaken* verdiepen; eerst iets over mijn proefschrift.

Mijn proefschrift behelst een onderzoek naar de verbreiding van de gedisciplineerde omgang met geld in het Nederland van de nieuwste tijd (de periode na 1780). Historisch-sociologen doen in dit verband meestal twee beweringen:

1. de tot de burgerij behorende Nederlanders wisten in hun particuliere leven van oudsher financiële zelfbeheersing te betrachten: ze spaarden en budgetteerden;
2. in de loop van de twintigste eeuw werd deze gedragswijze in steeds toenemende mate ook kenmerkend voor de aanvankelijk veel minder tot

bestedingsdiscipline geneigde Nederlandse arbeiders.

In hoeverre kunnen deze beweringen empirisch worden gefundeerd? Onder meer om die vraag is het me bij mijn promotieonderzoek te doen.

Omdat in het proefschrift de rol van financieel-opvoedende personen en instanties niet onbelicht mag blijven, stel ik om te beginnen een overzicht op van de leer-, instructie-, model-, werk- en adviesboekjes, die dergelijke personen en instanties het licht hebben doen zien. Dat vergt een gang naar een instelling als de UBA, waar de gedreven onderzoeker bijvoorbeeld het spoor kan volgen naar Oliviers *Geld en geldzaken*.

GERARD BORST

Mauvais salaire,
Jan Toorop

Dit boekje geeft de lezer te verstaan dat werklieden geen financiële zelfbeheersing opbrengen. De arbeiderman, schrijft Olivier, weigert verder te kijken dan de dag van heden, terwijl de toekomst toch vaak genoeg zware ongemakken en rampen in petto heeft. Er worden, zo vervolgt hij, van tijd tot tijd goede lonen verdiend. Maar hoe gaat het daarmee? Die worden 'gedachteloos in onmatigheid' verkwist zodra ze zijn uitbetaald. De arbeiderman deed er goed aan 'iets af te zonderen of op te leggen tegen min gunstige tijden'. Hij kan immers werkeloos of ziek worden. Maar dat zal hem een zorg zijn; hij wijt de 'grievendste onheilen' liever aan 'andere lieden' dan aan 'zijne eigene onvoorzichtigheid'.

Was Oliviers opmerking over die goede lonen in overeenstemming met de feiten? Dat moet worden betwijfeld. Van de werkelijke financiële situatie van de arbeidersbevolking wist het weldenkende deel van de Nederlandse natie in Oliviers tijd hoogstwaarschijnlijk het fijne niet. Alles wijst erop dat geringe

In de rubriek 'Berichten uit het Geldmuseum' leveren medewerkers van de afdeling Collecties en Onderzoek van het Geldmuseum om beurten een korte bijdrage over een onderwerp waar hij of zij mee bezig is om zo het onderzoek dat verricht wordt bij het Geldmuseum voor het voetlicht te brengen. De onderwerpen variëren van nieuwe aanwinsten tot een kijkje achter de schermen en van boekbesprekingen tot proefschriftvoorstellen.

verdienspen sparen in proletarische kringen de hele negentiende eeuw door onmogelijk maakten. Om voorzichtig met iets te kunnen omgaan, moet je aan dat iets geen gebrek hebben. ■

Gerard Borst is als onderzoeker geldcultuur verbonden aan het Geldmuseum in Utrecht.

LITERATUUR

W.J. OLIVIER *Geld en geldzaken. Voor jonge lieden uit den beschaafden stand* (Amsterdam 1835).

(advertentie)

SYMPOSIUM

De vereniging Numismatische Curiosa nodigt de lezers van De Beeldenaar uit voor haar studiedag op zondag 1 april 2007 in Utrecht. Sprekers uit verschillende wetenschappelijke disciplines geven voordrachten met titels waaronder: 'Geld stinkt niet' nu wetenschappelijk bewezen, de invloed van de invoering van de euro op het uiterlijk van chocolademunten en Hell Banknotes voor hemels gebruik. Deelname is gratis, maar een vrijwillige bijdrage wordt op prijs gesteld.

Wilt u nadere informatie of zich aanmelden, dan kan dat via ver.num.rar@planet.nl